

7. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΒΑΘΥΠΕΤΡΟΥ ΑΡΧΑΝΩΝ (ΚΡΗΤΗΣ)

Πρὸ ἑνὸς ἀκριβῶς ἔτους, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1948, ὁπότε εὐρισκόμη ἐν Κρήτῃ πρὸς παράδοσιν τῶν ἐξ Αὐστρίας κομισθέντων ἀρχαίων εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου, ἀνευρέθησαν τυχαίως ἀρχαῖά τινα πλησίον τῶν Ἀρχανῶν, κωμοπόλεως 15 χλμ. πρὸς Ν τοῦ Ἡρακλείου. Ἦσαν τεμάχιον λιθίνου λύχνου, τεμάχιον γυψοκονιάματος καὶ τμήματα πίθων, πάντα Μινωικῆς ἐποχῆς. Ὁ ἔφορος κ. Ν. Πλάτων, μετὰ τῆς οἰκείας αὐτῷ εὐγενείας καὶ γενναιοδωρίας, μὲ παρεκίνησε νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν τόπον εὐρέσεως τῶν ἀρχαίων καὶ ἐνδεχομένως νὰ ἐπιχειρήσω ἐξερευνῆσιν τούτου. Πράγματι, ἡ αὐτοψία ἀπέδειξεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μεγάλου Μινωικοῦ οἰκοδομήματος μετὰ πελεκητῶν πύρων λίθων. Δοκιμαστικὴ σκαφή κατὰ Φεβρουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, γενομένη ὑπὸ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας διὰ τοῦ κ. Πλάτωνος, ἀπέδειξε πλήρως ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐκτεταμένου κτίσματος. Οὕτως ἀπεφασίσθη ἡ ἀνασκαφή, ἣς τὸ πρῶτον τμήμα ἐξετέλεσα ἀπὸ 7^{ης} μέχρι 18^{ης} Σ/βρίου τοῦ παρόντος ἔτους 1949 καὶ διὰ 15 ἔργατῶν ἡμερησίως κατὰ μέσον ὄρον.

Ἡ τοποθεσία καλεῖται Πίσω Λιβιάδια, ἀπέχουσα 4 χλμ. πρὸς Ν τῶν Ἀρχανῶν. Ἐν χιλιόμετρον ἀνατολικώτερον κεῖται τὸ μικρὸν χωρίον Βαθύπετρο. Ἡ ὅλη τοποθεσία ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Ν κλιτύος τοῦ ὄρους Γιούχτα (ἀρχ. Ἰυττοῦ), ἀφ' οὗ χωρίζεται διὰ λαίμου. Ἀποτόμωσ δὲ πρὸς Ν ὑπάρχουν αἱ ἀργιλλώδεις κατωφέρειαι, αἱ ὁποῖαι καταλήγουν εἰς τὴν χαμηλότερον ἐκτεινομένην ἐπαρχίαν Τεμένους. Ἡ περιοχὴ εἶναι εὐφορος καὶ ὕδατοβριθής, ἀφθονία δὲ Μινωικῶν ἐρειπίων καὶ κεραμεικῆς παρατηρεῖται εἰς τὰς πέριξ ἐκτάσεις.

Τὸ ἀποκαλυπτόμενον κτίσμα (*εἰκ. 1*) εὐρίσκεται ἐντὸς ἀγροῦ τοῦ Γεωργίου Χλεντζάκη. Μικρὰ κοιλάς, ἣς ἡ ζωηρὰ βλάστησις μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξίν ἀρκετοῦ ὑπογείου ὕδατος, πλήρης δὲ θαλαρῶν ἀμπελώνων, ἦτο ἀναμφιβόλως τότε ἡ ἐκμεταλλεύσιμος τοῦ μεγάρου περιοχὴ. Τοῦτο κεῖται κατὰ τὸ Ν ἄκρον τῆς κοιλάδος καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ χείλους τῆς κατωφερείας πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Τεμένους.

Τὰ ἀργιλλώδη στρώματα τῆς περιοχῆς ἐκείνης ὑφίστανται διαρκῶς καταλισθήσεις. Ἐντεῦθεν ἐξηγῶ πρὸς τὸ παρὸν τὴν κακὴν κατάστασιν, εἰς ἣν παρουσιάζονται οἱ τοῖχοι τοῦ μεγάρου. Πάντως οἱ ἑξωτερικοὶ τοῖχοι εἶναι ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων πελεκητῶν ὀρθογωνίων πωρολίθων, φθανόντων μέχρι τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου εἰς μῆκος. Παντοῦ ὁμως, μέχρι καὶ τῶν κατωτάτων δόμων, οἱ λίθοι ἔχουν ὑποστῆ μετακινήσεις καὶ οὐδεὶς τοῖχος εἶναι πλέον εὐθύς. Εἷς τινα μέρη οἱ ὀγκόλιθοι εἶχον κρημνισθῆ πρὸς τὰ ἔξω ἢ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν δωματίων ἐν σωρῷ (*εἰκ. 2*).

Εἰκ. 2. Λίθοι πεπτωκότες ἐντὸς τῆς δυτικῆς κόγχης.

Εἰκ. 3. Τὸ πιεστήριον. Παρ' αὐτὸ φαίνεται ὁ τοῖχος τῆς δυτικῆς προσόψεως τοῦ μεγάρου.

Κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε γενομένας δοκιμὰς τὸ μέγαρον φαίνεται νὰ ἔχη διαστάσεις τοθλάχιστον 45 μ. ἀπὸ Δ πρὸς Α καὶ 30 - 35 μ. ἀπὸ Β πρὸς Ν. Σχεδὸν τὸ σύνολον τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τινες τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων εἶναι ἐκτισμένοι διὰ πελεκητῶν λίθων, οἱ μεσότοιχοι δὲ διὰ λογάδων λίθων καὶ ἄνευ πολλῆς ἐπιμελείας. Ὑπῆρχεν ἴσως ἄνω πάτωμα, ἐκτισμένον ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Οἱ τοῖχοι ἐκαλύπτοντο ὑπὸ ἀρίστου γραπτῶν κονιάματος τῆς καλυτέρας Μινωικῆς τεχνοτροπίας. Ἐφθονα τεμάχια ἀνευρίσκονται παντοῦ, φέροντα λαμπρὸν ἐρυθρὸν, κίτρινον, κυανοῦν, πράσινον, μέλαν καὶ λευκὸν χρῶμα ἀποχρώσεως ἐλεφαντόδοντος. Ταινιῶν τεμάχια παρατηρήθησαν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἴχνος τοιχογραφίας.

Ὁ κύριος προσανατολισμὸς τοῦ μεγάρου, ὡς εἶναι ὁ κανὼν, ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν. Πλὴν τῆς ἐξακριβώσεως τῆς ἐκτάσεως τοῦ μεγάρου ἐκαθαρίσαμεν ὀπωσοῦν πλήρως μόνον τμημα τῆς δυτικῆς προσόψεως. Τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν τὰ ἀκόλουθα :

Πρὸ τῆς δυτικῆς προσόψεως φαίνεται νὰ ἐξετείνεται πλακόστρωτος ἀυλή, ἣς τμημα μικρὸν ἀνεκαλύφθη. Ἐπ' αὐτοῦ ἦτο ἐστερεωμένη μία ἐγκατάστασις πιεστηρίου, πρὸς ἔκθλιψιν εἴτε γλεύκους εἴτε ἐλαίου. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑλλειψοειδοῦς λεκάνης μετὰ ταπεινοῦ χείλους καὶ ἐξ ὑποκειμένης λεκανίδος πρὸς συλλογὴν τοῦ ὑγροῦ. Μέγας ποτάμιος χάλις, ἴσως τριπτήρ, εὐρέθη εἰς 1 μ. ἀπόστασιν. Ἡ ἀξία τῆς πρωτογόνου ἄλλως ἐγκαταστάσεως, συγκειμένης ἐκ λίθου μαλακοῦ, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἀνεκαλύφθη ἄθικτος *in situ* (εἰκ. 3).

Ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ πιεστηρίου ἀνεκαλύφθη ὀρθογωνία κόγχη ἐντὸς τῆς προσόψεως τοῦ μεγάρου, ἣς τὸ βάθος φέρει τὰ λείψανα κτιστοῦ θρανίου (εἰκ. 4). Ἡ ὁμοίότης πρὸς τὰ οἰκιακὰ ἱερὰ τῶν Μινωικῶν ἀνακτόρων εἶναι ἐμφανῆς, ἀλλ' οὐδὲν ἀντικείμενον εὐρέθη ἵνα στηριξῆ τὴν εἰκασίαν, εἶναι δὲ πιθανὸν νὰ ἦτο ἀπλῆ ἐγκατάστασις κοσμικῆς χρήσεως, λ.χ. θεωρεῖον τοῦ ἐλεγκτοῦ ἢ πιθανὸν ἐπόπτου τῆς γεωργικῆς συγκομιδῆς.

Πράγματι, ἀμέσως συναπτόμενον μετὰ τῆς κόγχης πρὸς Ν εὐρέθη μέγα

Εἰκ. 4. Ἡ δυτικὴ κόγχη μετὰ τοῦ κτιστοῦ θρανίου.

δωματίον μετὰ δύο τετραγώνων πεσσῶν, τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ ἐν τῷ τρίτῳ μεγάρῳ Τυλίσου, ἦτο ἡ ἀποθήκη. Εὗρέθησαν κατὰ χώραν ἐντὸς αὐτοῦ 16 πίθοι, ὧν πολλοὶ διατηροῦνται ἀκέραιοι, διαστάσεων ἀνθρωπίνου ἀναστήματος (*εἰκόνες 5-6*). Τὸ γεγονός τοῦτο δίδει καὶ τὸ μέτρον τῆς σπουδαιότητος τοῦ μεγάρου, διότι μόνον εἰς μεγάλα μέγαρα ἀπαντῶμεν τόσον εὐρυχώρους ἀποθήκας. Ὑπάρχουσι δὲ ἐνδείξεις, ὅτι αὕτη δὲν ἦτο ἡ μόνη ἀποθήκη,

Εἰκ. 5. Ἡ ἀποθήκη τῶν πεσσῶν.

διότι εὗρέθησαν ἄφθονα τεμάχια πύθων μετὰ μεταλλίων, ἐνῶ οἱ τῆς παρουσίας ἀποθήκης εἶναι ἐτέρου τύπου μετὰ σχοινιομόρφου κοσμήματος. Ἐπειδὴ ἡ ἀποθήκη αὕτη εἶναι ὁ μόνος πλήρως ἀνασκαφείς χώρος τοῦ μεγάρου, βασιζόμεθα πρὸς τὸ παρὸν εἰς μόνον τὰ ἐξ αὐτοῦ προκύπτοντα συμπεράσματα, ἅτινα εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

Τὸ μέγαρον εἶχε καὶ ἄνω πάτωμα, ἐξ οὗ κατεκρημνίσθησαν ἀγγεῖα εὐρεθέντα εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἐπιχώσεως. Μετ' αὐτῶν ἀνευρίσκοντο μικρὰ τεμάχια ἀνθρώκων ἐκ ραβδίων καὶ μικρῶν γενικῶς ξύλων. Δις ἀνεγνωρίσθη κλήμα ἀμπέλου, τοῦ ὁποῖου ἡ ὕψη παρὰ τὴν ἀπανθρώκωσιν διετηρεῖτο σαφῶς. Ἄλλα τεμάχια ἀνθρώκων ἦσαν ἐκ σκληροτάτου ξύλου, ἴσως πρίνου. Πάντως δὲν φαίνεται νὰ πρόκειται περὶ λειψάνων πυρκαϊᾶς.

Εἰς τρία μέρη τοῦ δωματίου καὶ δὴ εἰς ὕψος 1 - 1,20 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου εὗρέθησαν παρὰ τοὺς τοίχους ὁμάδες ἐκ 5 - 10 μικρῶν ἀγγείων, ἐν τεμαχίῳις συνήθως, ὁμοῦ μετ' ὀλίγων λειψάνων ἀνθρώκων. Ἐπειδὴ κατὰ τὰ

μέρη ἀκριβῶς ἐκεῖνα δὲν ὑπῆρχον πίθοι, ἐνῶ οὗτοι εἰς ἄλλα σημεῖα συνω-
θοῦντο πυκνοὶ παρ' ἀλλήλους, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐπρόκειτο
περὶ ξυλίνων ραφίων τοῦ τοίχου, ἐνθα ἀπέκλειτο τὰ μικρὰ ἀγγεῖα.

Εἰκ. 6. Τμῆμα τοῦ δωματίου τῶν πεσσῶν μετὰ πίθων.
Ἄριστερὰ ἄνω φαίνεται ὁ νοτιώτερος πεσσός.

Οἱ ἀκέραιοι διασωθέντες καὶ ὄρθιοι ἔτι πίθοι κεῖνται κατὰ τὴν ΝΑ
γωνίαν τοῦ δωματίου τῶν πεσσῶν. Ἐκ τούτων ἓνα μόνον ἐκενώσαμεν, ἀπε-
δείχθη δ' ὅτι ἀπὸ τοῦ μέσου περιέπου μέχρι τοῦ πυθμένος ἦτο πλήρης μικρῶν

ἄγγείων, κυρίως μονώτων καὶ ἀώτων κυάθων, μετ' ἀρκετῶν τεμαχίων ἀνθρώπων (εἰκόνες 7-8). Ἐν ἓκ τῶν ἄγγείων ἦτο τάλαρος, μιμούμενος γραπτῶς

Εἰκ. 7. Μικρὰ ἄγγεῖα ἐντὸς πίθου.

τὴν πλεκτικὴν καὶ φέρων δύο λαβὰς τριλόβους, κατὰ μίμησιν ὠσαύτως τῆς τεχνικῆς τῶν καλαθοπλόκων.

Τοιούτων ἄγγείων, πρωτοφανῶν μέχρι τῆς στιγμῆς, εὐρέθησαν καὶ ἄλλα τεμάχια, ἀνήκοντα εἰς τέσσαρα τοῦλάχιστον παραδείγματα. Εἶναι δὲ ὠραιότερα τοῦ ἀκεραίου διατηρηθέντος. Ἄγνωστον, ἂν τὰ προμνησθέντα μικρὰ

ἄγγεϊα κατεκρημνίσθησαν ἄνωθεν ἐντὸς τοῦ πίθου ἢ ἀρχικῶς εἶχον ἀποτεθῆ ἔκει. Τὸ πρῶτον εἶναι πιθανώτερον, διότι ἔκλειντο ἀτάκτως καὶ κατὰ στρώματα, ὧν μετὰξὺ παρενετίθετο χῶμα. Μικροὶ ἄωτοι κύαθοι εὐρέθησαν ἀνεστραμμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς διάφορα ὕψη καὶ δὴ καὶ παρὰ τὰς βάσεις τῶν πεσσῶν. Δὲν δυνάμεθα ὅμως, ὡς εἰς ἄλλας περιπτώσεις, νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ θρησκευτικοῦ εἰδήμιου.

Ταῦτα νοτίως τῆς κόγχης. Βορείως ταύτης, μετὰξὺ τοῦ ἔξωτερικοῦ τοίχου καὶ τοῦ παχυτάτου ἐσωτέρου, ὅστις ἀπαρτίζει ἓν εὐπρόσωπον δωμάτιον,

Ἐικ. 8. Πρῶτον στρώμα ἄγγεϊῶν ἐντὸς πίθου τοῦ δωματίου τῶν πεσσῶν.

μεσολαβεῖ στενόμακρος χῶρος, ὅστις ἦτο προφανῶς ἠλιακωτὸν (βεράντα), ὡς καὶ ἐν τῷ μεγάρῳ Σκλαβοκάμπου. Ἔτερα δωμάτια, μετὰ τοῦ μόλις μνημονευθέντος, ἀνεσκάφησαν μόνον κατὰ τὰ ἀνώτατα στρώματα. Ἐπειδὴ ὅμως βρίθουσι κονιαμάτων καταπεσόντων, πλακῶν καὶ ἀφθόνου κεραμεικῆς, ἢ ἀνασκαφῆ διεκόπη, ὅπως συνεχισθῆ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος, διότι πρόκειται περὶ λεπτῆς ἐργασίας ἀπαιτούσης ἐργάτας ἡσκημένους καὶ εἰς μικρὸν μόνον ἀριθμὸν.

Τὰ εὐρήματα πρὸς τὸ παρὸν εἶναι περιορισμένα, τὸ μέγαρον ὅμως, ἂν καὶ λίαν κατεστραμμένον ἐκ φυσικῶν αἰτίων, φαίνεται ἐνδιαφέρον. Ὅπως δὴποτε, ἢ μνημονευθεῖσα ἀποθήκη τῶν διπλῶν πεσσῶν διατηρεῖται εἰς ὕψος 2 μ., ὅπερ θὰ ἦτο καὶ τὸ συνολικὸν ὕψος τοῦ ἰσογείου. Ὑπάρχει δὲ

ἡ βάσιμος ἔλπις, ὅτι ὁλόκληρον τὸ νότιον διαμέρισμα διατηρεῖται εἰς τὸ αὐτὸ περίπου ὕψος.

Τὰ εὐρήματα σύγκεινται κυρίως ἐκ κεραμεικῆς, ἣτις, ἂν καὶ εἰς πολὺ μικρὰ τεμάχια, διότι πρόκειται περὶ πτώσεως ἐκ τῶν ἄνω πατωμάτων, ἀνήκει εἰς τὴν ὄραιοτάτην κατηγορίαν τῶν Μινωικῶν κεραμείων τῆς ΥΜ 1 ἐποχῆς. Σπεῖραι μὲ ὄραιοτάτον ἐρυθρὸν χροῶμα, ὡς καὶ ἄλλα διακοσμητικὰ θέματα, ἐμφανίζονται ἐπὶ τῶν ἀνασκαφέντων τεμαχίων. Ὡσαύτως ἐμφανίζονται ἄνθη κρίνων καὶ ψυχανθῶν, καλαμοειδῆ καὶ ἄλλα γνωστὰ θέματα τοῦ ρυθμοῦ τῆς χλωρίδος. Οἱ πίθοι, ὡς ἐλέχθη, εἶναι δύο διαφόρων κατηγοριῶν. Εὐρέθη ἓν χαλκοῦν ἐγχειρίδιον (κατὰ τὰς δοκιμὰς τοῦ κ. Πλάτωνος), πῆλιναι ἀγνῦθες καὶ τεμάχια διαφόρων λιθίνων λύχνων. Εἰς ἕξ αὐτῶν, καίτοι ἐκ μαλακοῦ πωρολίθου, φέρει γλυπτὴν διακόσμησιν φύλλων κυματίου καὶ ἀστραγάλων μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας καὶ χάριτος, ὥστε θὰ ἀποτελέσῃ ἓνα τῶν ὄραιοτάτων λύχνων τῆς Μινωικῆς ἐποχῆς. Τὸ πλεῖστον τούτου μέρους ἀνευρέθη ἤδη, ὑπάρχει δὲ ἔλπις νὰ ἀνευρεθοῦν καὶ τὰ ἐλλείποντα ὀλίγα τεμάχια. Ἐνευρέθη ἔτι ἐλάχιστον φυλλάριον χρυσοῦ.

Τὸ μέγαρον, κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα, ἐκτίσθη καὶ κατεστράφη ἐντὸς ἑκατονταετοῦς περιόδου, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1600 μέχρι τοῦ 1500 π.Χ. περίπου. Ἐχομεν ἐπομένως τὴν αὐτὴν καὶ ὁ Ἄμνισός, τὸ Νίρου Χάνι καὶ ὁ Σκλαβοκάμπος περίπτωσιν μὲ τὴν αὐτὴν συνολικὴν καταστροφὴν, ἣτις ὠφείλετο εἰς μέγα καὶ βίαιον αἴτιον.

Ἐτι σπουδαιότερα ἴσως εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῶν τοπογραφικῶν ἐρευνῶν εἰς τὰ περίεξ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μελέτης τῶν βασιλικῶν γενεαλογιῶν τῆς Κρήτης κατέληξα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Λυκάστου δέον νὰ ἀναζητηθῇ ἓν ἔτι ἀνάκτορον, διότι τινὲς βασιλεῖς τῆς Κρήτης, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ δευτέρου Μίνωος, φέρονται ὡς υἱοὶ τοῦ Λυκάστου καὶ τῆς Ἰδης (ἡ σχετικὴ μελέτη δημοσιεύεται εἰς τὰ *Mélanges Charles Picard*). Ἡ Λύκαστος ἐποποθετεῖτο πρότερον παρὰ τὸ χωρίον Χουδέτσι, ὅπου μᾶλλον ἔκειτο ἡ Ἐλινα ἢ Ἐλιυναία. Ὁρθότερον ἀνεζήτησαν εἶτα τὴν Λύκαστον δυτικώτερον, παρὰ τὸ σημερινὸν Κανλὶ Καστέλλι. Εἰς θέσιν Βίσσαλα ἀναφέρει τελευταῖος ὁ *Pendlebury* εἰς τὸ βιβλίον του *Archaeology in Crete* ἐλάχιστα ἴχνη ΠΜ καὶ ὀλίγον μακρότερον Γεωμετρικὰ.

Ἐγὼ ἐπεδόθην εἰς συστηματικὴν ἔρευναν παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Γιούχτα, μίαν περίπου ὥραν ἀπὸ Κανλὶ Καστελλίου καὶ εἰς τὴν αὐτὴν περίπου ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἀνασκαπτομένου μεγάρου. Ἐκεῖ πράγματι ἀνεῦρον τὰ ἐκτεταμένα ἑρείπια πόλεως, εἰς θέσιν Καρνάρη, τὰ ὅποια ἀπορῶ πῶς διέλαθον τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν. Εἰς ἕκτασιν ἑνὸς καὶ πλέον χιλιόμετρον συναντῶνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας κεραμεικὰ εὐρήματα Μινωικῆς, Γεωμετρικῆς, Ἀνατολιζούσης καὶ Ἑλληνορωμαϊκῆς ἐποχῆς. Πελεκητοὶ λίθοι

ἐξ ἀποσυνθέσεως Μινωϊκῶν κτισμάτων φαίνονται ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων. Μία ἀκεραία σαρκοφάγος τῆς ΥΜ 3 ἐποχῆς εὐρέθῃ καὶ περισυνελέγῃ ὑπ' ἐμοῦ, κομισθεῖσα εἰς τὸ μουσεῖον. Τὸ δὲ σπουδαιότατον πάντων, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, ἐπὶ τῆς ἀποτόμου κλιτύος τῶν Γιούχτα ἀνεῦρον τὸ ἱερὸν σπήλαιον τῆς πόλεως μὲ κεραμεικὴν Μινωικὴν, ἀνατολίζουσιν καὶ Ἑλληνορωμαϊκὴν. Ἔχομεν οὕτω ἐν ἐπὶ πλέον σπήλαιον, ὅπου ἡ λατρεία συνεχίζεται ἀπὸ τῆς Μινωικῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἐποχὴν (σήμερον λέγεται Σπήλιος τοῦ Στραβομύτη). Ὠραία καὶ ἄφθονος πηγὴ, στεγαζομένη διὰ γραφικῆς Ἐνετικῆς ἢ Ἰώως καὶ Βυζαντινῆς καμάρας, κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρησκείων. Οὕτω, πιστεύω, ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὴν Λύκαστον, μίαν ἐκ τῶν 7 σπουδαίων πόλεων, ἃς ὁ Ὅμηρος γνωρίζει ὡς λαβούσας μέρος εἰς τὰ Τρωϊκά. Ἀνοχύρωτος, ὡς ἦτο, κατεστράφη εἴτα ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων Κρητικῶν πόλεων, δὲν ὑπάρχουσι δὲ καὶ νομίσματα αὐτῆς. Προφανῶς κατήνησεν ἀπλῆ κόμη. Ἰώως ἢ σκαπάνη ἀποκαλύψῃ τι ἐκ τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου τῆς Λυκάστου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

8. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΠΑΝΟΡΜΩΙ ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Ἡ συμπληρωματικὴ ἀνασκαφή, γενομένη κατὰ μῆνα Φεβρουάριον 1949 ἀποκλειστικῶς διὰ δαπάνης τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀπέβλεψε κυρίως εἰς τὸν καθαρισμὸν τῶν δαπέδων τοῦ αἰθρίου καὶ τῶν παραρημάτων του, εἰς τὴν ἐκκένωσιν τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αἰθρίου ἀποκαλυφθείσης μεγάλης δεξαμενῆς, εἰς ἐργασίας στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως δαπέδων καὶ τοίχων καὶ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς περιφράξεως τοῦ ὕλου μνημείου. Ταυτοχρόνως ἐδόθη ἡ εὐκαιρία δι' ἀκριβεστέραν μελέτην λεπτομερειῶν τοῦ ναοῦ καὶ διὰ τὴν σχεδιογράφησίν του.

Α) Ἐξερεῦνησις τῶν δαπέδων τοῦ αἰθρίου καὶ τῶν παραρημάτων του.

Ἐπιμελεστέρα διερεῦνησις τοῦ δαπέδου τῶν δυτικῶς τοῦ κυρίως αἰθρίου διαμερισμάτων, πιθανῶς τοῦ διακονικοῦ, ἀπέδειξεν ὅτι τὰ ἀρχικῶς ἐκληφθέντα ὡς τρία διαμερίσματα εἶναι μόνον δύο, τῶν ὁποίων τὸ βορειότερον εἶναι πολὺ μεγαλύτερον τοῦ ἄλλου καὶ ἔχει ὑψηλότερον τὸ δάπεδόν του. Τοῦ δαπέδου τούτου διεσώθησαν ὀλίγα μόνον σχιστολιθικὰ πλάκες, αἵτινες ἐβοήθησαν διὰ τὴν ἀποκατάστασίν του. Ἐβεβαιώθη ὅτι τὰ δυτικὰ ταῦτα διαμερίσματα δὲν εἶχον ἔξοδον πρὸς δυσμῆς. Οὕτως ἡ κυρία εἴσοδος τοῦ αἰθρίου ἀνεζητήθη κατὰ τὴν νοτίαν τούτου πλευρᾶν, μεταξὺ τῶν γωνιακῶν διαμερι-